

KULTURNA BAŠTINA br. 17/1987.

Posljednji svezak glasila Društva prijatelja kulturne baštine Splita donosi niz novih priloga iz prošlosti ovog kraja. Temе su vremenski vezane pretežno na 19. stoljeće. U prvom planu D. Jelovina u povodu 25. godišnjice smrti istaknutog istraživača hrvatske prošlosti dr. Lovre Katića (1887—1961), daje kratak prikaz njegova života i rada.

Arheologija je zastupljena s tri teme. O antičkoj steli ugrađenoj u južni zid crkve Sv. Duha u Splitu piše N. Cambi. Ovaj spomenik je kasnije u dva navrata pregrađivan za novu uporabu. Zatim F. Buškariol razrađuje novu tezu o postojanju dviju srednjovjekovnih crkava Sv. Andrije, jedne u gradu, a druge izvan njega. B. Čargo izvještava o stanju podmorskog lokaliteta na pličini Mlin, gdje se nalazi velik broj rimskih amfora.

Ovom prilikom posebno je dobro zastupljena povijest graditeljstva. Najprije C. Fisković iznosi dosad nepoznate arhivske podatke o djelovanju E. Vecchietti i Trogranina J. Slade koji su utjecali na formiranje arhitekture 19. stoljeća u Splitu. U tome se ističe nova zgrada kazališta gdje je Vecchietti radio na projektima, a Slade kolaudirao izvedene radove. S. Piplović u svom napisu prati razvoj arhitekture u Splitu od eklekticizma 19. stoljeća, preko secesije, do pojave moderne naših vremena. U tom procesu oblikovne transformacije ističe dva stvaraoča: Špira Nakića na početku i Josipa Kodla na kraju ovog puta. Posebno je zanimljiva ličnost Čeha Kodla koji je mlad došao u ovaj kraj i prvi afirmirao čiste oblike suvremene evropske arhitekture. A. Duplaničić, na osnovi otkrivenih dokumenata u Historijskom arhivu u Zadru, doprinosi

boljem upoznavanju izgleda Splita u 18. stoljeću. To je vrijeme kada je grad još imao svoja stara obilježja. Već u slijedećem stoljeću, pod utjecajem industrijalizacije i priljeva stanovništva, ona će biti nemilosrdno devastirana.

Priloge iz likovne umjetnosti objavila su dva njezina vrsna poznavaoča. D. Kečkemet opsežno iznosi podatke o talentiranom, ali nesretnom duborescu Petru Mitroviću rođenom u Splitu 1886. godine. Njegov rad, ističe autor, karakterizira duboko shvaćanje materijala i naglašen ekspresionistički izraz. K. Prijatelj upozorava na jednu vedutu Splita talijanskog slikara Gabriela Carellia iz prošlog stoljeća. To je akvarel izuzetne svježine i lakoće interpretacije.

Glazbena prošlost prijelaznog razdoblja iz 19. u 20. stoljeće obrađuje se u radovima M. Škunce o počecima komornog muziciranja u Splitu i S. Žimkića o malo poznatom splitskom violin-skom virtuozu Armandu Menegellu Dinčiću.

Pored toga A. Sapunar piše o liku Dioklecijana u književnosti, M. Marasović-Alujević o srednjovjekovnoj curii Sabachi u Splitu, R. Korlaet obrađuje dvije imbrevijature notara De Salandisa, P. Petrić daje topografske bilješke Splitskog poluotoka. Zatim I. Donadini uz komentar donosi prijevod uspomena o Fedelea iz Zadra vezanih uz Split u doba pada Venecije, a T. Marasović predstavlja knjigu odabranih djela povjesničara umjetnosti Lj. Karamana koju je 1986. objavio Splitski književni krug. Na kraju J. Posedel objavljuje neke dosad nepoznate pojedinosti iz života Šime Ljubića kada je sredinom prošlog stoljeća djelovao kao nastavnik na splitskoj gimnaziji, a zatim kao član kninskog starinarskog društva.

Stanko Piplović

GODIŠEN ZBORNIK, Filozofski fakultet na Univerzitet-Skopje, knjiga 13 (39), jubileen broj, Skopje 1986, str. 487.

Ovaj jubilarni broj zbornika posvećen je četrdesetogodišnjici Filozofskog fakulteta u Skopju. U tekstu proslava 40 godini na Filozofski fakultet u Skopje (str. 5—9) prodekan Kiro Kambarski daje pregled razvoja ove institucije od njezinih začetaka 1946, pa do suvremene ugledne visokoškolske ustanove.

Redakcija se odlučila da kao prilog obilježnici tiska izbor iz već objavljenih znanstvenih radova nastavnika ovog Fakulteta, i to s područja filozofije (13—48), pedagogije (49—108), povijesti umjetnosti i arheologije (211—220), klasičnih studija (221—270), psihologije (275—292), sociologije (293—341), ONO i DSZ (343—352) i osnova marksizma (353—388).

U odjeljku posvećenom historiografskim radovima objavljeno je pet članaka: Hristo Andonov-Poljanski, Ilinden 1903 (109—122); Dimitar Dimeski, Pridonesot na Nikola Petrov Rusinski vo Bitolskiot revolucioneren okrug (1901—1903), (123—134); Voislav Kuševski, Celta i karakterot na peticionerskata misija na Dimitar Šalev, Gligor Anastasov i Dmitar Iliev na Društvo na narodite, (136—181); Ljuben Lape, Životot i deloto na Gjorče Petrov, (182—195); i Branko Panov, Nikolaš N. Durnovo za makedonskoto prašanje, (196—209).

Na kraju tiskana je bibliografija objavljenih radova nastavnika i suradnika Filozofskog fakulteta u Skopju za period 1975—1986 (390—487). Historiografski odjeljak obuhvaća osamnaest autora s ukupno 416 bibliografskih jedinica.

Ivica Prlender

PAZINSKI MEMORIJAL, knj. XV,
Pazin 1987.

Zbornik »Pazinski memorijal« knj. XV. sadrži saopćenja sa XII. znanstvenog skupa Katedre Čakavskog sabora u

Pazinu. Skup je 1981. godine organiziran u povodu 40. obljetnice ustanka i socijalističke revolucije naroda i narodnosti Jugoslavije i 38. obljetnice sjedinjenja Istre, Rijeke, Zadra i dijela jadranskih otoka s Hrvatskom u novoj Jugoslaviji. Tema skupa je bila »Revolucionarna kretanja u Istri kao preduvjet ustaničke 1941. godine«.

U Zborniku su objavljena saopćenja koja su napisali Petar Strčić, Herman Bušić, Elio Aphi, Bruno Flego i Ottavio Paoletić, Antun Kapuralin, Dušan Tumpić, Luciano Giuricin, Dražen Vlahov i Jakov Jelinčić, Mario Budicin, Ljubinka Karpowicz, Antonio Miculian, Josip Čiković, Mar. o Mikolić, Hrvoje Matković, Marija Sentić, Narcisa Lengel-Krizman, Daniela Milotti, Antun Debeljuh, Marija Marečić-Licul, Vinko Šepić, Božo Jakovljević, Davor Mandić, Nevja Zakinja, Romano Kumar i Srećko Mureta.

Saopćenja se ponajviše odnose samo na prilike u Istri, a obuhvaćaju široko razdoblje od kraja 19. stoljeća do prvih godina poslije završetka drugoga svjetskog rata. U tom pogledu neke od tema razmatranih u pojedinim saopćenjima nadmašuju osnovnu temu o revolucionarnim kretanjima u Istri kao preduvjetu ustaničke 1941. godine. Zapravo su prilog razmatranju revolucionarnih promjena u godinama od 1941. do 1945, odnosno o prilikama do sjedinjenja s maticom zemljom 1947. godine. Za sadržaj Zbornika to nije nedostatak, ali je zato urednički odbor trebao biti nešto pažljiviji u kronološkom i tematskom razvrstavanju priloga.

Tematski su objavljeni prilozi usmjereni na prikazivanje i informiranje o raznim aspektima istarskih prilika: radničkom i socijalističkom pokretu u pojedinim gradovima (Pazin, Pula, Rovinj), prinosu Istrana revolucionarnom pokretu u Jugoslaviji, Španjolskoj i uopće na evropskom prostoru, razvoju i karakteristikama narodnooslobodilačkog pokreta u pojedinim dijelovima Istre itd. Većina radova ima potreban znanstveni aparat, a objavljeni su i sažeci na engleskom ili talijanskom jeziku. Objelodanjena je i rasprava koja se u povodu pojedinih saopćenja vodila na znanstve-

nom skupu. Jedno od pitanja koje je opširnije razmatrano bili su i odnosi Komunističke partije Italije i Komunističke partije Jugoslavije odnosno Hrvatske u Istri tokom narodnooslobodilačkog rata.

Zbornik sadrži i veći blok s prikazima knjiga i časopisa. Tiskani su i slikovni prilozi sa znanstvenog skupa, otvaranja Spomen-doma sjedinjenja i slobode u Pazinu te otvaranje tunela kroz Učku 27. rujna 1981. godine.

»Pazinski memorijal« knj. XV. Katedre Čakavskog sabora u Pazinu prilozi koje je prezentirao javnosti dao je doprinos saznanjima o istarskoj prošlosti te ostao dobar primjer već tradicionalno uspješnog poticanja i rada na istraživanju regionalne povijesti. Šteta je što je od održavanja znanstvenog skupa (1981. godine) do objavljivanja saopćenja (1987. godine) proteklo prilično vremena.

Marijan Maticka

RAPSKI ZBORNIK, Zagreb 1987,
584 str.

Ovaj opsežan i sadržajem raznolik zbornik rezultat je znanstvenog skupa posvećenog otoku Rabu u povodu stote obljetnice ponarođenja rapske općine (25—27. listopada 1984). U 61 tada održanom referatu, koji su svi tiskani u zborniku, obrađene su teme od geografskih i povijesnih do turizma i suvremenih demografskih kretanja. U ovom ćemo se prikazu zadržati samo na povijesnim.

I. Pederin u tekstu »Rapske šume, fontik, universitas i banke, s osvrtom na odgovarajuće ustanove u Zadru« (131—140) daje prikaz nekih elemenata koji su utjecali na gospodarstvo otoka i socijalnu politiku Venecije prema domaćem stanovništvu. U prilogu je objavio šest različitih dokumenata iz Historijskog arhiva u Zadru, iz razdoblja 16—18. st. najviše u vezi s eksploatacijom šuma na otoku.

Arheološke su teme obradili M. Malez (Geološki, paleontološki i prehisto-

rijski odnosi otoka Raba, 141—146), Š. Batović (Prapovijesni ostaci na otoku Rabu, 147—170), J. Medini (Gradski zid i pitanje urbanog areala antičkog Raba, 171—174) i N. Cambi (Zapažanja o antičkoj skulpturi na otoku Rabu, 175—182).

S. Antoljak izložio je izbor iz izvora i literature o prošlosti Raba do 1797. g. (183—186), dok je D. Munić prikazao rad na sastavljanju specijalne rapske bibliografije (187—192). M. Hinić donosi pregled izvora o Rabu sačuvanih u Historijskom arhivu u Rijeci (283—288).

N. Budak iznio je hipotezu o širenju rapskog distrikta na susjedno kopno i otok Pag kao posljedici demografskih i gospodarskih promjena koje su zahvatile otok u prvoj polovici 11. st. (193—198). O rapskim je posjedima na Pagu pisao i A. Škunca (213—218).

L. Margetić je obradio čitav niz problema iz rapske povijesti, pretežno pravne, od 6. do 13. st. (199—212). Medicovističke su teme obradili još i B. Hrabak (Kontakti Rabljana s Dubrovčanima i Kotoranima od 13. do 16. st. 219—224) i M. Granić (Stari rapski grbovi i pečati, 225—250).

L. Kos i J. Basioli pisali su o pomorstvu, odnosno ribarstvu otoka (251—268, 269—278), a Š. Peričić o nekim aspektima gospodarskih prilika u 19. st. (417—428). Od ekonomskih tema obrađeni su i turistički razvoj (V. Legac, 459—476) te kretanja u privredi između dva rata (M. Sobolevski, 477—481).

Veliku su pažnju sudionici skupa posvetili Markantunu Dominisu, svakako najpoznatijem i najzanimljivijem Rabljaninu, biskupu, heretiku i znanstveniku (Z. Faj, O fizikalnim raspravama M. A. Dominisa i mišljenju nekih istaknutih fizičara o njima, 359—364; S. Paušek-Baždar, Dominisovo gledište o strukturi elemenata, 365—368; V. Gamulin, Marko Antonije de Dominis — hereza kao alternativno mišljenje, 369—370; F. Zenko, Filozofijsko-politički element u Dominisovu djelu De republica ecclesiastica, 371—376; K. Prijatelj, Portreti Markantuna Dominisa, 377—382).

Iako je skup održan u povodu pobjede narodnjaka u rapskoj općini, o toj je temi pisao samo S. Obad (Razvoj hrvatskog narodnog preporoda na otoku Rabu, 433—438).

Petnaest se referata bavi raznim temama iz kulturne povijesti otoka — pretežno povijesti umjetnosti, književnosti i zdravstva.

O razvoju NOP-a i KP na otoku pisali su I. Kovačić (481—490), A. Giron (491—498), D. Čalić (499—502), S. Komar (503—506), Z. Pleše (507—512) i V. Basta (513—518).

Preostalih je sedam referata razmatralo suvremenu situaciju otoka.

Neven Budak

POVIJESNI PRILOZI 5, Zagreb 1986.

Bez obzira na to što svi naši zbornici i časopisi dobrobrano kasne sudeći po oznakama mjeseci pa i godina (!), mora se reći da nas često obraduju s više tekstova koji bude nađu da sve još nije tako crno kako se čini u prvi mah. Pritom mislimo na općepoznatu činjenicu kako imamo vrlo velik broj časopisa i zbornika i na to da je njihov sadržaj po kvaliteti relativno nizak, čini se — zbog pretjerano niske ponude dobrih tekstova te zbog vrlo loše financijske situacije. Pred nama je, međutim, novi broj »Povijesnih priloga« Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske u Zagrebu, sv. 6. za 1986. koji — sa svoje 304 stranice, te sa svega tri rada — upućuje na činjenicu da ipak ima kvalitetnih tekstova, ali da ih autori nemaju gdje objaviti (!). Dakle, začkoljica negdje jest: ima dosta glasila, s dosta nekvalitetnih priloga, i kvalitetnih priloga, a opet — oni se ne objavljuju. No, rješavanje ove zavrzame ostavimo specijaliziranim enigmatima, a mi konstatirajmo da je glavna i odgovorna urednica ovog broja »Povijesnih priloga« dr. Mira Kolar-Dimitrijević dobro uradila kada je objavila samo spomenuta tri teksta: »Katolička crkva u Hrvatskoj i stvaranje jugoslavenske države 1918—1921. go-

dine« Zlatka Matijevića, »Stanovništvo hrvatsko-slavonske Vojne krajine 1846—1869« Mirka Valentića i »Pregled razvitka narodnooslobodilačkog pokreta u Samoboru 1941—1945. godine, s posebnim osvrtom na samoborsku omladinsku antifašističku grupu« Zdravka Dizdara. Sva trojica autora radnici su spomenutoga Instituta.

Na prvi pogled čini se da je zbornik raznolik po sadržaju, tematski međusobno ne baš povezan. Ali, kada se uzme u ruke i prethodnih pet svezaka zbornika, onda se uočava određena, smišljena uređivačka nit.

U ovome slučaju, u prvom je planu Matijevićev prilog o katoličkoj crkvi u nas u nevremenu prvoga svjetskoga rata i odmah poslije završetka toga krvoprolića, te o njezinom opredjeljivanju u prijelomnim vremenima. Činjenica je da je katolička crkva i tada našla načina — kao toliko puta u svojem gotovo 2.000-godišnjem postojanju — da se prilagodi trenutačnoj i općoj situaciji u zemlji i izvan nje, ali je zato autor donio dosta velik broj novih podataka koji znatno pomažu boljem razumijevanju i povijesti crkve i razvoja prilika u Jugoslaviji od 1918. do 1921. godine. Šteta samo što se autor držao nekih okoštalih shema, u prvom redu iz radova D. Živojinovića, a nije dopustio da ga nosi izvorni arhivski i drugi materijal kojim je očito — raspolagao u dovoljnoj mjeri. No, Matijevićev prilog do sada je najbolji znanstveni uvid u tu osjetljivu problematiku iz perioda kada se katolička crkva u nas našla na pravome raspuću: u njoj ima K. und K. relikata, tu je i jugoslavenstvo, pa kroatizam, a već je na putu i fašizam. Mirko Valentić u svojoj je radnji dao vrlo mnogo statističkih podataka koji upućuju na složenost života stanovništva u ličkom, ogulinskom, slunjskom, križevačkom, brodskom, senjskom, petrinjskom, bjelovarskom, brodskom i drugim područjima Vojne krajine. Stoljećima održavana kao izvor topovskog mesa za strana i domaća ratišta i nenarodne interese, Krajina je 1857. imala (bez Petrovaradinske pukovnije) 675 817 stanovnika (Banska Hrvatska s Dalmacijom, ali bez Istre i kvar-

nerskih otoka — koji su na drugi način ulazili neposrednije u sferu Beča — imala je tada oko 1 260 000 stanovnika). Osobito je zanimljiva Valentićeva ekonomsko-socijalna analiza strukture krajiškog pučanstva u vremenu razvojačjenja Vojne krajine. Zdravko Dizdar okrenuo se Samoboru, gradu i kotaru u kojem su djelovale sve organizacije i rukovodstva Partije, SKOJ-a, NOO-a, AFŽ-a, USAOH-a i JNOF-a, a imao je i posebnu, svoju četu i odred. Dao je i prikaz nastojanja domaćega i stranoga neprijatelja da slomi otpor Samobora, te popis boraca, sudionika i žrtava koje su dali grad i kotar Samobor u borbi za slobodu. Mala geografska cjelina, ali dio općega, svehrvatskog odnosno svejugoslavenskoga narodnooslobodilačkog pokreta. Sva tri teksta opsežne su studije, izvorni znanstveni radovi (zašto je treći tekst svrstan u grupu preglednih radova?), koji — svojom pojavom — u znatnoj mjeri govore kako se u našoj javnosti premalo pažnje pridaje upravo takvim radovima, utemeljenim na izvornim, arhivskim istraživanjima i analizama, a previše vremena gubimo na suprotstavljanje nazovihistorijskim radovima, koje svrstavamo u grupu što svara tzv. novokomponiranu povijest. Tek kada se pročitaju ozbiljni radovi, poput ovih u najnovijem broju »Povijesnih priloga«, može se shvatiti kako se pojedinci pretjerano olako prihvaćaju povijesnih tema, a izdavači ih suviše nonšalantno objavljuju.

Petar Strčić

NAŠE TEME, časopis za društvena pitanja, god. XXX, broj 12, Centar CK SKH za idejno-teorijski rad »Vladimir Bakarić«, Zagreb 1986, str. 1894—2214.

U Napomeni o raspravi »Temeljni problemi povijesti Jugoslavije«, str. 1937—1940) Drago Roksandić daje osnovne odrednice sadašnjeg trenutka suvremene jugoslavenske historiografije, o njezinim teorijsko-metodološkim, istraživačkim, institucionalnim, kadrovskim i drugim »nedoumicama«. U ime uredništva časopisa pledira za »javnu raspravu

o otvorenim pitanjima razvoja historijske znanosti u Jugoslaviji«, unatoč svim rizicima koje otvaranje takve diskusije nosi sa sobom u suvremenim nam društvenim prilikama. Autor isključuje i pomisao na jednoznačno određenje predmeta historiografskog istraživanja, ali naglašava da »povijest naroda i narodnosti Jugoslavije, povijest civilizacija i kultura u jugoslavenskom prostoru, kao i bilo kako shvaćeno prostorno šire određenje predmeta istraživanja, u bilo kojem pojedinačnom pristupu uvijek je u određenom odnosu prema povijesti Jugoslavije«. U raspravi svojim su priložima sudjelovali brojni ugledni jugoslavenski historičari: Gordana Vlačić, Dragutin Lalović, Branko Petranović, Dušan Bilandžić, Đorđe Stanković, Janko Prunk, Mirjana Gross, Janko Pleterski, Momčilo Zečević, Mile Bjelajac i Bosiljka Janjatović.

Objavljujući članak Igora Karamana »Tranzicija stanovitstva u povijesnim tokovima modernizacije društva« (2033—2062), redakcija nastavlja raspravu »Južnoslavenski narodi u prijelazu iz feudalnog u građansko društvo« otvorenu u broju 4—5/1984.

Tekstom »Socijalna historija o ideologiji, državi i naciji« (2063—2064) Drago Roksandić, među ostalim, daje osnovne naputke o znamenitim francuskim historičarima Georgesu Dubyu i Pierreu Vilaru koji su nam predstavljeni u rubrici Socijalna historija, a na tragu suradnje redakcije Naših tema i dugoročnog istraživačkog projekta CK SKH za idejno-teorijski rad »Vladimir Bakarić«: Politička misao u Hrvatskoj od početka građanske do suvremene marksističke misli. Tako je naše historiografsko prevodilaštvo obogaćeno Dubyevim člankom Socijalna historija i društvene ideologije (2065—2084) te razgovorom s njim naslovljenim Historičar danas (2079—2084), a objavljenim prvi put 1980. Vilar je zastupljen tekstom Država i nacija u svesti Španaca: sadašnjost i istorija (2085—2100). Roksandić drži dragocjenim upoznavanje jugoslavenske kulturne javnosti s izvornim stvaralaštvom »historičara koji su odlučujuće pridonijeli da historijska znanost prestane

biti 'ancilla' političkom pragmatizmu i da se konstituirala kao društvena znanost, osobito radovima koji su u dijalogu s Marxovom mišlju.

Rubrika Pogledi donosi prilog Josipa Deželjina Poduzeća i OUR (1893—1906), a odjeljak naslovljen Istraživanja sadrži rad Ivana Šibera Javno mnijenje o SK (2101—2124).

Ivica Prlender

JUGOSLOVENSKI ISTORIJSKI ČASOPIS 1—4, Beograd 1986.

Godine 1962. započeo je Savez povijesnih društava Jugoslavije s objavljuvanjem svoga glasila »Jugoslovenski historijski časopis«, nastavljajući ediciju koja je još prije rata izlazila pod istim imenom. Izlazio je u početku gotovo redovito — u skladu s već našom uobičajenom izdavačkom praksom kada su bila u pitanju glasila ozbiljnoga sadržaja, pa je bilo prirodno da je prije pet godina naglo stao. Naime, prestanak izlaza časaopisa nije bio čudan i iz posebnih razloga. Valja reći da se još prije stalo s izradom »Historije naroda Jugoslavije« (izašla su bila dva sveska, vremenski do 19. st.), a nije se nastavilo ni s bibliografijom naših povijesnih ostvarenja za razdoblje od 1975. do 1985. godine (koja se redovito pripremala za neki svjetski kongres historičara). Sve je to odraz (ne)prilika u našoj znanosti, a posebno u povijesnoj nauci koja se postepeno ali sve vidljivije rasparcelirala na republičko/pokrajinske, a unutar njih na regionalne, općinske i druge povijesne cjeline. Dakako, takav razvoj ne bi ništa loše nosio sa sobom da se sačuvala osnovna cjelina — ona jugoslavenskoga značenja, koja objedinjuje sve jugoslavenske narode i narodnosti. Ali, te je veze nestalo. Istodobno se to cijepanje nastavljalo i u obrazovnim institucijama, pa je došlo i do toga da se nastavi povijesti općenito počela pridavati minimalna pažnja — čak do te mjere da učenici iz škola izlaze sa zapanjujućim malim znanjem o iskustvima što ih otkriva povijest.

Jedan krug historičara uporno je nastojao da se ta crna situacija razbistri, da se raščisti polje na kojem su u javnosti počeli dominirati pseudohistoričari s novokomponiranom poviješću. Pritom treba istaknuti da su se i najviši organi jugoslavenske državne zajednice konačno započeli življe interesirati za ova pitanja. A jedan od pokazatelja da se nešto pokrenulo upravo je i objavljivanje četverbroj »Jugoslovenskog historijskog časopisa« za 1986. čiji je glavni i odgovorni urednik Čedomir Popov iz Novoga Sada. Nakon pet godina prekida dobili smo u ruke ediciju sa 265 stranica teksta — članaka i rasprava, tekstova iz historiografije, prikaza, kroničarskih napisa i nekrologa. Ima tu znanstvenih otkrića i valorizacija (slovensko-romanska granica i spona, osnove nacionalnih preporoda Hrvata i Srba, jugoslavenstvo između dva rata, Britanija i Austrija prema Jugoslaviji i međuratnom periodu, afirmacija makedonskog jezika u NOB-u), tu su i kritičko-polemički osvrti (o problemima proučavanja sjeverne Crne Gore i o knjizi V. Đuretića o odnosima saveznika prema našoj zemlji u dva rata). Već i iz površnog uvida u neke teme očito je da redakcija nastoji slijediti pozitivan uzor otprije više godina — glasilo jugoslavenskih historičara mora donositi teme koje se tiču svih jugoslavenskih naroda i narodnosti pa je u tom smislu i naglašeno: »Jič će nastojati da objavljuje prvenstveno one studije i rasprave koje, bez obzira na svoje hronološke ili geografske okvire, zahvataju i obrađuju historijske pojave i procese od značaja za historiju jugoslovenskog prostora u cjelini.«

Treba pozdraviti ovu staru/novu orijentaciju nove redakcije »Jugoslovenskog historijskog časopisa«. To glasilo zaista mora biti reprezentant povijesne znanosti jugoslavenske zajednice naroda i narodnosti u cjelini. Po prvome obnovljenom četverbroju čini se da će to redakciji i poći za rukom. Dakako, o mnogim utjecajnim faktorima sada ovisi da se ostvare uredničke težnje.

Petar Strčić

STJEPAN ANTOLJAK, IZVORI I LITERATURA O PROŠLOSTI OTOKA RABA OD RANOG SREDNJEG VIJEKA DO GODINE 1797, Zadar-Rab 1986, 75 str.

Ova knjižica jednog od najboljih poznavalaca arhivske građe u nas prvi put sistematski prikazuje izvore, kako već objavljene tako i one u raznim arhivima u zemlji i inozemstvu, vezane uz starija razdoblja povijesti ovog važnog sjevernojadranskog otoka. Neobjavljeni dokumenti potječu iz Arhiva Hrvatske, Historijskog arhiva u Zadru, Historijskog arhiva u Rijeci, Arhiva franjevačkog samostana Sv. Eufemije u Kamporu na Rabu, Archivio di Stato u Veneciji i drugih.

Antoljak se ne zadržava samo na pukom nabranjanju građe, osobito ranosrednjovjekovnih isprava 11. i 12. stoljeća, već daje i pregled različitih mišljenja o njihovoj autentičnosti i sadržaju, nudeći pritom i vlastita tumačenja. Slično postupaju i s dragocjenim izvorom, Čudima Sv. Kristofora, koja su u historiografiji izazvala brojne dileme.

Jedan od važnijih problema rapske povijesti svakako je njegova borba sa Zadrom za posjede na Pagu. Čitav niz isprava, velikim dijelom iz 12. i 13. stoljeća, govori o tim sukobima. Kako je o autentičnosti mnogih od njih izrečena sumnja, to autor posvećuje dosta pažnje i njihovoj analizi.

Antoljak upozorava i na potrebu podrobnije analize niza isprava 14. stoljeća, važnih za proučavanje odnosa otoka s hrvatskim zaleđem i ugarskim dvorom, a koje su do sada bile u priličnoj mjeri zapostavljane.

Obazirući se na građu 16—18. stoljeća, autoru nije preostalo drugo do upozoriti kako je ona gotovo sasvim neistražena i neupotrijebljena, iako zbog svoje raznolikosti nudi bogatstvo podataka o prošlosti otoka.

Napokon, slijedi pregled građe po jedinim arhivima, kao i obavijesti o u međuvremenu propalim ili izgubljenim zbirkama dokumenata.

U odvojenom poglavlju autor je ukratko prikazao literaturu o prošlosti Raba, od Farlatia i Fortisa do franjevača Vladislava Brusića i Odorika Badurine koji su jedini koliko-toliko sustavno obradili rapsku povijest. Posebno je značajna Badurinina rukopisna kronika u šest velikih svezaka, u kojoj je prepisao niz u međuvremenu nestalih dokumenata, tako da je danas ovo zakasnjelo ostvarenje franjevačkog kroničarstva, pisano sredinom ovog stoljeća, nezaobilazno pri istraživanju otočne povijesti.

Kroz čitav tekst autor upozorava na one pojave ili osobe kojima dosad nije pridavana adekvatna pažnja, čime svakako povećava vrijednost svog djela. Bilo bi svakako korisno kada bismo u našoj historiografiji imali više ovakvih priloga.

Htio bih na ovom mjestu upozoriti na jedan izvor koji je ipak promakao pažljivu oku autora prikazane knjižice. Rađeći prije tri godine u biblioteci kamporskog samostana, naišao sam na dva sveska notarskih spisa, za čije postojanje nije znao ni ondašnji bibliotekar. Rađi se o najstarijim sačuvanim rapskim notarskim spisima Nikole Curtarola. Prvi sveščić obuhvaća godine 1369—1372, a drugi 1372—1382. Nisam ih imao vremena pobliže pregledavati, tako da sam samo snimio nekoliko stranica, a iduće godine, nakon uzaludnog pokušaja da organiziram zaštitu vlagom teško oštećenog sveska u Arhivu Hrvatske, zamolio sam gvardijana da oba pohrani na nekom suhom mjestu, umjesto u vlažnoj biblioteci.

Prema bilješci O. Badurine, koji se koristio za svoju kroniku ovim materijalom, jedan je sveščić prenesen iz rapskog suda »silom prilika« 1945. u samostan. Drugi je bio još 1929. odnesen iz Raba i Badurina ga je 1950. dobio na posudbu (ne kaže od koga). Iako je zapisao da ga je vratio, očito to, srećom, nije učinio. Taj veći sveščić ima 275 listova.

N. Budak

ŠIBENSKI DIPLOMATARIJ — DIPLOMATARIUM SIBENCENSE, Zbornik šibenskih isprava, Muzej grada Šibenika, Šibenik 1986, str. 402. Za tisak priredili Josip Barbarić i Josip Kolanović.

Nedavno se, kao prvi svezak edicije Povijesni spomenici Šibenika i njegova kotara, pojavilo kritičko izdanje Šibenskog diplomatarija, a u sklopu vrlo uspješne izdavačke djelatnosti Muzeja grada Šibenika. (Prisjetimo se samo izdanja Knjige statuta zakona i reformacija grada Šibenika iz 1982.)

Pretpostavlja se da je Zbornik tridesetih godina prošlog stoljeća dospio u Beč. Sve do 1977, kada je konačno vraćen SR Hrvatskoj, bio je pohranjen u Austrijskoj nacionalnoj biblioteci.

S obzirom na vanjska obilježja (vrstu papira, vodeni znak i rukopis) priređivači kritičkog izdanja datiraju njegov postanak u rasponu od početka XVII. do polovine XVIII. stoljeća. Usporedbom rukopisa i prijepisa rađenih za Farlatiev *Illyricum sacrum* zaključuju da je Kodeks morao nastati prvih godina XVIII. stoljeća. Za autora Zbornika Barbarić i Kolanović drže »osobu porijeklom iz priobalne Hrvatske« jer — iako je »njegov način prepisivanja isprava i isticanja njihovih pojedinih dijelova savršen, on čini dosta pogrešaka kad ispisuje imena lokaliteta iz Ugarske i Banske Hrvatske, dok je precizan u ispisivanju imena dalmatinskih lokaliteta«.

Diplomatarij je nastao u namjeri da se sačuvaju pisani spomenici Šibenika, o čemu svjedoči i vrijeme njegova nastanka kada su provedena opsežna sakupljanja izvorne građe. Priređivači primjećuju da o tome govori i sam izbor dokumenata. Naime prepisivač se nije ograničio na stečene povlastice grada, nego donosi najrazličitije isprave »što osvjetljavaju cjelokupnu političku, gospodarsku i vjersku povijest grada i njegova kotara«. Nadalje, izbor dokumenata odaje dobra poznavatelja šibenske prošlosti.

Autor je Diplomatarij podijelio na dva odjeljka. Prvi sadrži isprave do dolaska grada pod mletačku vlast (1412), te tri

kasnije (br. 42, 56 i 57) koje govore o utvrđivanju granica kotara u odnosu na posjede kneza Ivana Cetinskog. Drugi dio kodeksa donosi isprave iz vremena mletačke uprave. U njemu se prepisivač najčešće drži kronološkog reda, dok je u predašnjem ponekad davao prednost onim dokumentima kojima je, prema vlastitom sudu, pridavao posebnu važnost.

Kodeks je nastao prepisivanjem isprava šibenske komune koje su se tada nalazile u općinskom arhivu, a kasnije dopijevaju u zbirku N. Jankovića (Beč), te potom kupnjom dolaze u Mađarski nacionalni muzej. Danas se čuvaju u Državnom arhivu u Budimpešti, pohranjene u zbirci *Acta antemohachiana*. U dva navrata prepisivač se poslužio i šibenskim notarskim spisima.

Komparativnim istraživanjem predloška i Kodeksa priređivači su utvrdili da je prepisivač bio na zavidnoj visini s obzirom na svoje vrijeme. »Razumljivo je da nije ulazio u ispitivanje diplomatske autentičnosti pojedinih isprava, no to nije bila ni svrha njegova posla.«

Iako je dobar dio isprava Šibenskog diplomatarija bio publiciran, njegovo cjelovito izdanje nalazi svoje opravdanje u tome što su tako, na jednom mjestu, okupljene sve relevantne isprave za srednjovjekovnu povijest Šibenika te bi ono trebalo biti daljnji poticaj radu na šibenskoj prošlosti, ali, valja naglasiti, i u visokoj kvaliteti samog izdanja na koju upućuje već i prvi ovlašni pogled.

Ivica Prlender

IVAN JELIĆ, TRAGEDIJA U KERESTINCU, Globus, Zagreb 1987.

O tragediji komunističkih intelektualaca u ljetu 1941. godine u Kerestincu kod Zagreba Ivan Jelić, plodni hrvatski povjesničar za XX. stoljeće, objavio je u izdanju zagrebačkog »Globusa« dokumentarnu studiju i zbirku građe pod naslovom »Tragedija u Kerestincu« s podnaslovom »Zagrebačko ljetu 1941«. Sama studija ima 149 stranica, dok su

na preostalih 148 stranica objavljeni dokumenti (ukupno 52), prilozi (popis zatočenika strijeljanih 9. srpnja 1941, popis zatočenika koji su sudjelovali u akciji oslobođenja iz logora 13/14. srpnja 1941, popis ubijenih sudionika akcije spašavanja zatočenika iz logora), korišteni izvori i literatura, pseudonimi spomenutih osoba, tumač kratica i kazalo imena.

Prema dosad pristupačnoj i poznatoj građi ovo je najtemeljitija knjiga o tim događajima, koji su za komunistički pokret i razvoj narodnooslobodilačke borbe u nas imali sudbonosno značenje. To je bio prvi masovni ustaški masakr komunističkih, za koji dio krivice snose i sami članovi Komunističke partije Jugoslavije u trokutu Kominternu — Gradski komitet KPH Zagreb — Centralni komitet KPH. Analizirajući sve činjenice i raspoložive dokumente Jelić potvrđuje poznatu istinu o osobitoj odgovornosti Josipa Kopinića, predstavnika Kominternu u Zagrebu, za neuspjeh. Tretirajući i šira zbivanja navodi ga i kao krivca za hvatanje poslije bijega iz logora, izvedenog ranije, talijanskog komunističara R. Martinia, jer su ga zbog vrlo slabo organiziranog bijega talijanski karabinjeri uhvatili kod Novog Mesta.

Studija Ivana Jelića je objektivno pisan znanstveni rad, kritički zasnovan na izvorima, pisan znalački i zanimljivo i vrijedan je doprinos poznavanju zagrebačkog ljeta 1941. godine, bitnog trenutka povijesti naše revolucije.

Marijan Grakalić

SLOBODAN NEŠOVIĆ — BRANKO PETRANOVIĆ, JUGOSLAVIJA I UJEDINJENI NARODI 1941—1945. Beograd 1985.

U razdoblju od 9. do 12. kolovoza 1941. god. ratni ciljevi zapadnih demokratskih velikih sila bili su definitivno zacrtani — predsjednik SAD Roosevelt i premijer Velike Britanije Churchill usvojili su dokument koji je u povijesti ostao poznat pod imenom Atlantske povelje. Između ostalog, u tom je aktu utvrđeno

da će se voditi borba protiv fašističke agresije a za stvaranje jednoga budućeg sigurnijeg, stabilnoga svijeta. Dne 24. rujna iste godine tome sporazumu dviju velikih sila prišle su i vlade Čehoslovačke, Grčke, Luksemburga, Nizozemske, Norveške, Poljske, SSSR-a i Jugoslavije, te predstavnici De Gaulleove Slobodne Francuske. Između ostalog, bili su to koraci što su doveli do Vašingtonske deklaracije od 1. siječnja 1942, kada su je prihvatile dvadeset i četiri zemlje, a time je i udaren temelj buduće Organizacije ujedinjenih naroda; potpisnice su se dogovorile da će se svim snagama boriti protiv sila Trojnog pakta, da će međusobno surađivati te da s nacifašističkim silama i njihovim saveznicima neće zaključiti primirje ili mir. Počelo se pomišljati i na stvaranje same međunarodne organizacije država, uglavnom po uzoru na međuratnu Ligu naroda. Zatim je formirano nekoliko međunarodnih organizacija, pa je konačno, u 1944. godini počelo i praktično formiranje sistema OUN-a. Osnivačka skupština održana je u San Franciscu (od 25. travnja do 26. lipnja 1945). Ovdje su bili i predstavnici Jugoslavije koja je 24. kolovoza iste godine ratificirala Povelju OUN.

O svemu tome a i o drugome govori sadržaj vrlo opsežnog djela Slobodana Nešovića i Branka Petranovića »Jugoslavija i Ujedinjeni narodi 1941—1945«, koje su oni 1985. objavili u izdanju IRO »Narodna knjiga« i Arhiva Jugoslavije u Beogradu (str. 675). U opširnom predgovoru (»Jugoslavija i Ujedinjeni narodi u drugom svetskom ratu«) autori su dali lijep presjek razvoja rata, te NOR-a i socijalističke revolucije na jugoslavenskom tlu i svega onoga što je pridonijelo da nova Jugoslavija lako i brzo prihvati progresivna htijenja nove organizacije naroda, izrasle na antifašističkoj borbi. Knjiga se zapravo sastoji od samih dokumenata, razvrstanih u niz cjelovitih dijelova. Tako se u njoj govori o situaciji u vezi s kapitulacijom namjesničkog režima stare Jugoslavije pod pritiskom antifašističkih snaga, zatim o vojnom slomu Kraljevine Jugoslavije i okupatorskoj podjeli naše zemlje, te o odnosu saveznika prema integritetu Jugoslavije.

Posebno poglavlje donosi osnovne dokumente o KPJ na čelu narodnooslobodilačkog pokreta. Zatim, objavljen je materijal koji upućuje na relaciju Atlantske povelje i Jugoslavije, zatim na koaliciju Ujedinjenih naroda, na AVNOJ u odnosu prema toj koaliciji, na britanske vojne misije i američke oficire kod NOVJ, na Moskovsku konferenciju i NOP, na odluke II. zasjedanja AVNOJ-a kao izraza nezavisnosti Jugoslavije; tu je i materijal o savezničkom priznanju NOVJ — Teheranskoj konferenciji, o sovjetskoj vojnoj misiji kod Vrhovnog štaba NOV i POJ, o borbi za međunarodno priznanje, o prepisci Tito-Churchill, o međunarodnim inicijativama nove Jugoslavije, o odnosu Tita i vođa koalicije Ujedinjenih naroda, o odnosu samostalne jugoslavenske fronte i saveznika; govori se i o ulozi jugoslavenskih iseljenika u antifašističkom ratnom naporu, o Zakonu o zajmu i najmu; dokumenti u ovoj knjizi govore i o Privremenoj vladi DF Jugoslavije, o Jugoslaviji i Međunarodnoj organizaciji rada, o pomoći UNRRA-e Jugoslaviji, o Jugoslaviji u međunarodnim organizacijama Ujedinjenih naroda, o Moskovskoj konferenciji Staljina i Churchilla i zaključenju Beogradskog sporazuma, o Krimskoj konferenciji i putu k međunarodnoj organizaciji sigurnosti, o Osnivačkoj konferenciji Ujedinjenih naroda, o ratifikaciji Povelje UN, itd. Ovdje je i izbor iz štampe o Konferenciji UN u San Franciscu. Jasno je već i iz — na prvi pogled — vrlo raznolikih nabrojanih momenata koji su zahvaćeni sadržajima dokumenata u ovoj knjizi da su autori nastojali dati vrlo cjelovit i što potpuniji uvid u odnos naše zemlje prema svjetskoj Organizaciji ujedinjenih naroda. Jer Tito je svojedobno ovako rekao: »Ciljevi kojima Organizacija ujedinjenih nacija teži jesu ciljevi za koje su i naši narodi, tokom ovog rata, založili svoje najbolje snage i u kojima i oni gledaju najbolju garanciju za održanje mira i bezbjednosti i izgradnju bolje i srećne privredne i socijalne bezbjednosti svoje i cjelokupnog čovječanstva.« Potkrepljujući te riječi, priređivači ove zbirke arhivskih i

drugih materijala dali su — uz pojedine tekstove — i opširnije bilješke, sa sadržajnim podacima. Označeni su i podaci gdje se nalazi koji izvor ili tekst iz literature (ali nije označeno da li su izvori originali ili su korišteni iz druge ruke). Tu je i nešto faksimila, kao i izbori naslova najvažnijih međunarodnih ugovora i drugih akata međunarodnog prava značajna za Jugoslaviju iz perioda od 1941. do 1945. godine. Na kraju su dani vrlo opsežni sažeci na engleskom i ruskom jeziku, te registar osoba spomenutih u knjizi. Ukratko — zbirka izvora i drugih materijala koji ponajbolje govore o burnome vremenu, o nastojanjima mnogih nacija i država da se suprotstave nacifašističkoj agresiji na čovječanstvo, te da osiguraju sebi sigurniju i mirniju budućnost. U tome je znatnu ulogu odigrala i Jugoslavija, o čemu vrlo dobro svjedoče i dokumenti koji su objavljeni u ovoj zbirci izvora.

Petar Strčić

ZDENKO RADELIC, SAVEZ SINDIKATA JUGOSLAVIJE I HRVATSKE (1945—1985). Kronologija. Zagreb 1986, 193 str.

Povijest organiziranog sindikalnog djelovanja na prostoru Jugoslavije odnosno Hrvatske može se pratiti od 19. stoljeća. Sindikati su uvijek, uz neposredne zahtjeve za poboljšanje radnih i životnih uvjeta članstva, iskazivali i određena politička opredjeljenja. Sindikalni pokret zato nije bio jedinstven, već su postojale sindikalne organizacije različito idejno i politički usmjerene. Tek u toku narodnooslobodilačkog rata stvaraju se uvjeti za organizaciju jedinstvene sindikalne organizacije. Tako su na početku 1945. godine počeli djelovati Jedinствeni sindikati radnika i namještenika Jugoslavije, odnosno Savez sindikata Jugoslavije (SSJ) čiji je sastavni dio i Savez sindikata Hrvatske (SSH). Njihovo djelovanje predmet je »Kronologije« Zdenka Radelića.

Istraživanje poslijeratnog sindikalnog pokreta, kao i uopće istraživanje socijalističke izgradnje u Jugoslaviji nalazi se uglavnom na početku. Zato su dobrodošli svi poticaji sustavnog istraživanja najnovije prošlosti. »Radničke novine« iz Zagreba bibliotekom »Prilozi za povijest sindikalnog pokreta« dali su značajan prilog. Prva knjiga u toj biblioteci je »Kronologija« Z. Radelića, koja je rađena u okviru radnog zadatka u Institutu za historiju radničkog pokreta Hrvatske.

Z. Radelić se pri izradi »Kronologije« morao odrediti prema većem broju istraživačkih problema. Ponajprije Radelić se odlučio za kronologiju djelovanja najviših sindikalnih foruma. Registrirao je dakle rad kongresa, skupština, izvršno-političkih organa i njihovih radnih tijela te odluke koje su usvojene. Nije pratio sudbinu odluka u sindikalnim organizacijama i među članstvom, niti je registrirao što se u sindikalnoj bazi tokom vremena događalo. Takav je izbor obrazložio količinom izvornog materijala, nedostatkom prethodnih radova i mogućnostima jednog istraživača da uspješno ostvari zadatak. Nadalje, u kronologiji se prati samo teritorijalno organiziranje sindikata, tj. rad organa SSJ i SSH. Rad sindikata po proizvodnom principu, odnosno rad organa pojedinih granskih sindikata nije uključen u »Kronologiju«. Naime, kako u uvodnoj napomeni piše, »suočeni s činjenicom da se najveći broj pojedinih sindikata, koji npr. nakon rata dostižu broj od 26, neće moći ni spomenuti, ne samo zato što obavijesti o njima u novinama često nema, što za mnoge saznajemo iz članaka kojima su različiti sastanci poslužili tek kao poticaj da se članstvo informira o postignutim uspjesima i aktualnim problemima bez nužnih podataka za kronološku jedinicu, već i stoga što njihova mnogobrojnost onemogućava sustavnije praćenje, odlučili smo se za njihovo ispuštanje«. Radelić je, međutim, bilježio neka osnovna događanja iz širega društvenog razvoja koja je ocijenio nužnim za shvaćanje događanja unutar sindikata. Osnovni izvor za utvrđivanje pojedinih događaja bili su sindikalni listovi »Rad«, »Glas rada«

i »Radničke novine«. Podatke je razvrstao pregledno, tj. po godinama, mjesecima i danima. Svaka kronološka jedinica sadrži kratak opis i mjesto događanja.

»Kronologija« Z. Radelića usprkos ogradama i ograničenjima sadrži velik broj podataka. Po koncepciji ona je namijenjena upoznavanju bitnih činjenica o radu organa SSJ i SSH. Autor je upozorio da je šira namjena »Kronologije« »prije svega u podmirenju potreba sindikalne organizacije da, koristeći podatke nanizane u ovom radu, popularizira prošlu djelatnost obilježavanjem važnijih obljetnica ili na neki drugi način«. Zatim kaže da bi veliku ulogu »Kronologija« izvršila »ako bi poslužila kao poticaj sindikalnim organizacijama da organizirano priđu prikupljanju dokumentata i sjećanja nekadašnjih aktivista, što bi umnogome pridonijelo da se omogućući cjelovitiji uvid u povijest Saveza sindikata Jugoslavije i Hrvatske«. Uvjetite da ispuni te zadatke »Kronologija« ima. Međutim, »Kronologiji« nedostaju neka bitna informativna pomagala, ponajprije kazalo imena i predmetno kazalo. To zahtijeva sistematsko čitanje i umanjuje mogućnost brzog pronalaženja odgovarajućih podataka. Naime, gotovo je nemoguće pronaći podatak ako se barem približno ne zna kada se dogodilo ono što se traži. To je ujedno i najveći nedostatak ovako ostvarene kronologije SSJ i SSH. Ipak, »Kronologija«, velikim brojem obavijesti, olakšava strpljivom historičaru-istraživaču snalaženje u sindikalnoj problematici socijalističke Jugoslavije.

Marijan Matićka

VJEKOSLAV SPINČIĆ, CRTICE IZ HRVATSKE KNJIŽEVNE KULTURE ISTRE, reprint, Zagreb 1986.

Međuratno razdoblje jedan je od najtragičnijih perioda u povijesti Istre. Fašizam je ovdje bio zasjeo i temeljito se obračunavao sa slavenskom većinom — s Hrvatima i Slovencima, ali i s radnim, naprednim talijanskim slojevima. Pred

terorom su Istrani započeli emigrirati, a u osobito visokom broju prebjegavali su u susjednu Kraljevinu SHS, odnosno Jugoslaviju, u nadi da će ovdje naći i nacionalno i socijalno smirenje. Dakako da su se prevarili. Jedan od emigranata bio je i prof. Vjekoslav Spinčić iz Kastavštine, jedan od vodećih istarskih političara u 19. i na početku 20. st., zapravo sve do talijanske okupacije 1918, kada je i on morao u izbjeglištvo, gdje je i umro. U međuvremenu, nastavio je djelovati na kulturnom polju, pa je objavio i više radova. Među njima je 1926. god. u Zagrebu objavio knjigu »Crstice iz hrvatske književne kulture Istre« (158 str. i više fotografija), koja je odmah postala, a gotovo do naših dana i ostala, jedini priručnik te vrste. Zapravo, Spinčić ističe da se na pisanje knjige ovakva sadržaja odlučio kada mu je u ruke došlo djelo »La cultura letteraria di Trieste e Istria« autora Baccia Ziliotta, koji je svoju knjigu koncipirao tako da iz nje proizlazi »da je literarna kultura Trsta i Istre sva talijanska«. Spinčić je svoj smireni odgovor napisao uglavnom 1923. i 1924. u Kastvu, gledajući ispod njega Rijeku i druge krajeve Istre i kvarnerskih otoka, u koje više nikad neće smjeti zakoračiti. Spinčićeva knjiga nema polemički karakter. U uvodu je prikazao stanovništvo Istre, pisao o tome kada su Slaveni, odnosno Hrvati i Slovenci došli u Istru, o njihovu jeziku, o počecima njihove pismenosti itd. Ostali sadržaj knjige sastoji se od dva dijela — u prvome je prikazana hrvatska književna kultura Istre do konca 15. st., a autor upozorava, pored ostaloga, na crkvene pismene spomenike, na Kločev glagoljaš, zbornike rukopisa, na Istarski razvod, na statute, napise, itd. U drugom dijelu Spinčić se osvrnuo na stvaralaštvo od konca 15. do polovice 19. st., tako da je — pored prikaza rukopisnog i stampanog blaga — prikazan i književni rad pojedinaca, među njima i »reformatora«. Treći dio, koji obuhvaća period od polovice 19. st. do Spinčićeva vremena, najopsežniji je u knjizi (str. 71—158). Ovdje je ukratko prikazano narodno blago —

pjesme, pripovijesti, priče, poslovice, zagonetke, ali osobito je značajna serija biografskih napisa o istaknutim kulturnim radnicima Istre i kvarnerskih otoka — krajeva koji su od početka 19. do početka 20. st. sačinjavali jednu administrativnu cjelinu u okvirima Habsburške Monarhije. Zapravo u tome, trećem dijelu danas i leži glavno bogatstvo Spinčićeva djela, s obzirom na to da su ranije cjeline u međuvremenu postale mnogo poznatije nakon novijih istraživanja. No, u biografskim napisima Spinčić je prvi zabilježio mnogo podataka koji su ostali vrlo važni, po tome što su danas njihovi izvori zagubljeni, tj. ostali su poznati samo Spinčiću. Autor je u tim prilozima za biografije pojedinaca iz Istre i kvarnerskih otoka zabilježio više desetaka ličnosti, među njima i A. Marota Jurjenića, I. Jurasica, F. Ravnika, I. Rabara, J. Martinolića, I. Mahulju, M. Zgrablića te druge i danas slabo poznate sudionike kulturno-političkog života Istre i otoka, pored onih poznatijih kao što su J. Dobrila, D. Vitezić, I. Crnić, A. Mohorović, V. Car Emin, E. Kumičić i dr.

Danas je Spinčićevo djelo uglavnom nadideno, iako ima, kako je upozoreno, zanimljivih podataka, osobito u dijelu koji donosi biografske natuknice. Ali, gledajući djelo danas, iz udaljenosti od ravnih šest decenija, možemo ga ocijeniti više kao spomenik jednoga vremena, djelo koje vrijedi istaknuti kao primjer borbe jednoga naroda protiv talijanskog iredentizma a zatim i fašizma. U tome smislu treba gledati i reprint Spinčićeva izdanja koje je zagrebačka »Kršćanska sadašnjost« priredila 1986. godine. Priređivač je propustio objasniti čitaocu o kakvom se to zapravo djelu radi, upozoriti na to da je najveći dio podataka znatno zastario, odnosno da se do njih može doći i u nizu novih djela koja su objavljena od 1945. do danas. Šteta, jer je uz prikladnu uvodnu studiju ili običan informativan predgovor reprint mogao znažno dobiti na vrijednosti.

Petar Strčić

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

HISTORIJSKI ZBORNİK GOD. XL (1) str. 1—470, Zagreb 1987.

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUS, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUS

LEKTOR I KOREKTOR
Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Narudžbe šalžite na adresu:
Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 5000 din.

Izdavanje časopisa sufinancira
Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1988.